

ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В 1921–1939 РР.

Західноукраїнські землі		
Польща (з 1919 р.)	Румунія (з 1918 р.)	Чехословаччина (з 1919 р.)
Східна Галичина, Західна Волинь, Західне Полісся, Холмщина, Підляшшя, Посяння, Лемківщина з населенням 5 млн українців (15 % населення Польщі)	Північна Буковина, Ізмаїльський, Аккерманський, Хотинський повіти Бессарабії, Мармарощина з населенням близько 1 млн українців (за іншими оцінками, близько 500 тис. осіб)	Закарпаття з населенням 455 тис. українців

Загальна характеристика становища західноукраїнських земель

Політична сфера	Економічна сфера	Національне життя
<ul style="list-style-type: none"> • Відсутні органи самоврядування. • Українцям заборонено обіймати адміністративні посади, офіцерські посади в армії. • Обмежено політичні права українців 	<ul style="list-style-type: none"> • Економіка українських земель має колоніальний характер. • Переважає аграрний сектор. • Унаслідок безземелля та безробіття — міграція та еміграція населення. • Розвивається кооперативний рух 	<ul style="list-style-type: none"> • Політику держав спрямовано на асиміляцію українського населення. • Існують мовні обмеження у сфері освіти та культури. • Національні утиски українського населення

Етапи польської політики щодо українських земель

Етап	Мета	Зміст політики
І етап (1919–1923)	Здобути юридичне підтвердження прав на західноукраїнські землі	<ul style="list-style-type: none"> • Правовий статус українських земель у складі Польщі невизначений. • Для здобуття підтримки українського населення та міжнародної спільноти польська влада гарантувала (але не виконала): <ul style="list-style-type: none"> ○ українську автономію; ○ право українців на рідну мову в публічному житті на початкові школи; ○ самоврядування Львівського, Станіславського і Тернопільського воєводств. • Українці Галичини не визнавали владу Польської держави, організували бойкот перепису населення, виборів до сейму. • 1923 р. Рада послів Франції, Англії, Італії, Японії остаточно затвердила суверенітет Польщі над Східною Галичиною

Етап	Мета	Зміст політики
II етап (1923–1926)	Перетворити західноукраїнські землі на аграрно-сировинний придаток, асимілювати українців	<ul style="list-style-type: none"> • Польські землі поділено на корінні польські землі (Польща «А») та окраїнні — переважно українські й білоруські землі (Польща «Б»). Польща «А» отримувала дешеві кредити і державну підтримку, Польща «Б» стала ринком збуту, постачальником дешевої сировини та робочої сили. • Штучно стримується промисловий розвиток. • Аграрне перенаселення і безземелля, українцям заборонено купувати землю. • Землі роздають <i>осадникам</i> — відставним солдатам та офіцерам польської армії, членам їхніх родин, цивільним переселенцям-полякам з метою колонізації українських і білоруських територій. Усього переселено до 200 тис. осіб. • Політика колонізації: <ul style="list-style-type: none"> ○ ліквідовано автономію Галичини; ○ назву Східної Галичини замінено на Східну Малопольщу; ○ заборонено видавництво української преси; ○ створено утраквістичні (двомовні польсько-українські) школи; ○ поступово закриваються українські школи: якщо у 1911–1912 навчальному роках їх було 2418, то у 1926–1927 рр. — 845; ○ уведено квоту на вступ українців до Львівського університету та інших вищих навчальних закладів; ○ закрито кафедру української історії Львівського університету; ○ єдиний вищий український навчальний заклад — Греко-католицька богословська академія
III етап (1926–1937)	Стабілізувати внутрішнє становище на територіях національних меншин, підготовка до відновлення Польщі «від моря до моря»	<ul style="list-style-type: none"> • Політику поглинення українських земель замінено на політику федералізації Польщі. • Польща відмовилася від примусової національної асиміляції. • 1928 р. воєводою Волині призначено колишнього члена петлюрівського уряду <i>Г. Юзевського</i>, який прагнув досягти польсько-українського компромісу. • Зросли інвестиції в українську економіку, підтримка українських банків та кооперативів. • Звільнено більшість українських політичних в'язнів. • 1930 р. умовах Великої депресії проводилась

Етап	Мета	Зміст політики
III етап (1926–1937)		політика <i>нацифікації</i> («умиротворення») — придушення страйків і селянських виступів за допомогою поліції та армії, запровадження колективної відповідальності громади за дії окремих її членів. Ліга Націй засудила дії Польщі, але репресії не припинилися
IV етап (1937–1939)	Позбавити український рух підтримки Німеччини напередодні можливого нападу Гітлера на Польщу	<ul style="list-style-type: none"> • Повернення до ідеї однонаціональної Польської держави. • Відновлено політику національної асиміляції

Українські політичні партії та організації Східної Галичини

Партія	Рік створення	Лідери	Програмні засади та діяльність
<i>Нелегальні партії</i>			
Комуністична партія Західної України (КПЗУ)	1919 р.	Р. Кузьма, М. Заячківський	<ul style="list-style-type: none"> • Визволення Західної України шляхом соціалістичної революції. • Возз'єднання з Радянською Україною. • 1921 р. — входження до складу Комуністичної партії Польщі на правах автономної організації
Українська військова організація (УВО)	1920 р.	Є. Коновалець	<ul style="list-style-type: none"> • Українська самостійна соборна держава. • Боротьба з радянофільством і полонофільством. • Здійснення загально-національного українського повстання. • Методи боротьби: пропаганда серед молоді, бойкоти виборів, служби в армії тощо, саботаж, індивідуальний терор проти осадників, чиновників, підрив потягів і мостів, рейди тощо
Організація українських націоналістів (ОУН), створена на основі УВО та студентських організацій	1929 р.	Є. Коновалець С. Бандера, А. Мельник	<ul style="list-style-type: none"> • Створення української самостійної соборної держави шляхом всенародного збройного повстання. • Націоналізація природних багатств, залізниць, стратегічних галузей. • Збереження приватної власності.

Партія	Рік утворення	Лідери	Програмні засади та діяльність
			<ul style="list-style-type: none"> • Методи боротьби: просвітництво, саботаж, індивідуальний терор проти урядовців та українців-прибічників нормалізації відносин з Польщею (зокрема — вбивство міністра внутрішніх справ Б. Перацького, ініціатора пацифікації (1934)), співпраця з країнами — ворогами Польщі та СРСР. • Ідеологія — <i>інтегральний націоналізм</i> (автор — Д. Донцов): <ul style="list-style-type: none"> ○ нація — абсолютна цінність; ○ мета виправдовує засоби; ○ ініціативна меншість має право на творче насильство над рештою; ○ політичні партії та класи мають об'єднатися заради мети; ○ майбутню Українську державу має очолити вождь із необмеженою владою
<i>Легальні партії</i>			
Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО)	1925 р.	Д. Левицький С. Баран В. Мудрий М. Рудницька	<ul style="list-style-type: none"> • Створення незалежної соборної України мирним шляхом. • Конституційна демократія. • Захист інтересів українського населення в парламенті. • Культурно-просвітницька діяльність
Українська соціал-радикальна партія (УСРП)	1926 р.	Л. Бачинський Й. Макух М. Стахів	<ul style="list-style-type: none"> • Здобуття незалежної України легальними методами. • Передання влади трудовому народу. • Земля — селянам без викупу, обмеження приватної власності. • Відокремлення церкви від держави

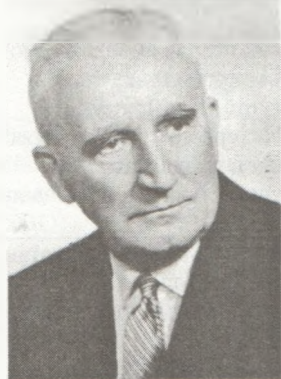
Діячі українського руху в Польщі

Євген Коновалець
(1891–1938) —
засновник
Української
Військової
Організації,
голова
Проводу Українських
Націоналістів

Народився в учительській родині в с. Зашкові на Львівщині, закінчив Львівський університет. За його власним зізнанням, найбільший вплив на нього мали пропагандист спорту І. Боберський та Д. Донцов.

У роки I Світової війни потрапив до російського полону. З початком Лютневої революції 1917 р. він разом із галицькими старшинами розгорнув агітаційну боротьбу серед військовополонених, а у вересні втік до Києва, де брав очолив Галицько-Буковинський курінь Січових стрільців. Після завершення визвольної боротьби армією УНР Коновалець шукав нових методів боротьби за українську незалежність і 1921 р. сформував Українську військову організацію — УВО, — яка мала діяти в умовах підпілля. 1929 р. він очолив новостворену Організацію українських націоналістів. Коновалець установив контакти з політичними колами Німеччини, Великобританії, Литви, Іспанії, Італії, організував українські політично-інформаційні служби в багатьох політичних центрах Європи, залучив до співпраці з ОУН широкі кола української еміграції, намагався винести українське питання на обговорення Ліги Націй. Така активність політика викликала занепокоєння в більшовицького керівництва в Москві. 23 травня 1938 р. Коновалець загинув у Роттердамі (Голландія) в результаті спецоперації, проведеної органами НКВД СРСР

Андрій Мельник
(1890–1964) —
український
військовий і політичний
діяч, голова ОУН

Народився в селі Воля Якубова на Львівщині. У роки I Світової війни воював у легіоні УСС, потрапив до російського полону, де познайомився з Євгеном Коновальцем. 1917 р., коли розпочалася Українська революція, друзі втекли з полону і воювали в армії УНР. Після поразки революції, в еміграції він разом з Коновальцем створив Українську військову організацію (УВО). Кілька років провів у польській в'язниці, деякий час управляв маєтностями митрополита греко-католицької церкви А. Шептицького.

1938 р. очолив ОУН згідно з усним заповітом Коновальця. Архієпископ УГКЦ І. Бучко твердив: «Полковник Мельник — це найкраща людина, якого українці можуть мати за вождя. Працьовитий, побожний і шанований усіма — він мало говорить, зате робить...» У роки німецької окупації України перебував спочатку під домашнім арештом, а з лютого 1944 р. був ув'язнений у концтаборі Заксенхаузен. Помер і похований у князівстві Люксембург

Культурне життя українців у Польщі

Навчальні та наукові заклади	<ul style="list-style-type: none"> У Львові засновано таємний Український університет (1921–1925), який мав три факультети — філософський, правничий, медичний — та 15 кафедр. 1928 р. Львівську греко-католицьку семінарію перетворено на Богословську академію. 1930 р. за сприяння екзильного (емігрантського) уряду УНР та за підтримки міністерства віросповідань Польщі засновано Український науковий інститут, очолюваний О. Лотоцьким. Інститут займався активною видавничою справою. Тривала діяльність Наукового товариства ім. Шевченка (НТШ). Товариство «Рідна школа» створило власну мережу приватних українських шкіл
Громадські організації	<ul style="list-style-type: none"> Продовжували діяти «Просвіти», яка нараховувала до 11 тис. членів. Організація «Союз українок» охопила значну частину українського жіноцтва. Існувало близько 3,5 тис. кооперативів, які налічували 660 тис. членів
Церковна політика	<ul style="list-style-type: none"> Зберігалася провідна роль греко-католицької церкви, у якій протистояли прибічники злиття з католицькою церквою та національно орієнтовані сили на чолі з А. Шептицьким. А. Шептицький засуджував політику пацифікації, теракти ОУН та виступи комуністів. Польська влада спробувала запровадити на Волині «новий обжондик» — новий обряд для вірян греко-католицької церкви, наближений до католицького. Зазнавши поразки, поляки почали конфісковувати церковні землі та руйнувати храми. Православних насильно наvertsали в католицьку віру: з чинних у 1914 р. 389 православних церков у 1939 р. залишилося лише 51

Погляди В. Липинського

**Липинський
В'ячеслав
(1882–1931)** —
історик,
публіцист,
теоретик
українського
консерватизму

Народився в селі Затурці на Волині в польській шляхетській родині. Пристав на українські позиції, вважаючи, що ополяченій і польській шляхті в Україні потрібно визначитись: чи буде вона з народом, а чи залишиться в ролі колонізатора. Брав участь у політичному житті України часів революції, 1919 р. Емігрував. Головна політична праця — «Листи до братів-хліборобів» (1926).

- Прихильник монархічної форми правління на кшталт гетьманату.
- Одним з перших побачив тоталітарну схожість фашизму і комунізму.
- Критикував як українських комуністів, так і послідовників Д. Донцова й ОУН.
- Покладав відповідальність за поразку українських визвольних змагань на соціалістів і демократів.
- Був прибічником багатопартійності та демократичного устрою, тому критикував «смертельну однобічність нації», коли перевагу мають крайні ліві або крайні праві партії.

Погляди В. Липинського не набули поширення в українських землях, але вплинули на формування поглядів національної науково-політичної еліти за кордоном

Українські землі у складі Румунії

Етапи румунської політики щодо українських земель

Етап	Мета	Зміст
I етап (1918–1928)	Утвердження румунської влади, колоніальна експлуатація українських земель	<ul style="list-style-type: none"> • На українських землях запроваджено воєнний стан. • Закрито підприємства і майстерні, обладнання вивозили до Румунії. • Земельні володіння українського селянства скоротилися майже втричі. • Зросла орендна плата за землю. • Землі роздавали румунським офіцерам. • Жорстоко придушувався визвольний рух та селянські виступи: у 1919 р. — Хотинське, у 1924 р. — Татарбунарське повстання. • Румунізація краю: <ul style="list-style-type: none"> ○ 1924 р. законом про шкільну систему українців оголошено румунами, які «забули рідну мову»; ○ закрито всі українські школи; ○ ліквідовано українську кафедру Чернівецького університету; ○ почалося переслідування української церкви; ○ імена та прізвища, назви міст і сіл змінювали на румунські; ○ Буковина втратила автономію
II етап (1928–1933)	Пошук внутрішньої підтримки в умовах кризи	Відносно послаблення режиму внаслідок економічної та політичної нестабільності в умовах Великої депресії
III етап (1933–1940)	Забезпечення стабільності політичного режиму	<ul style="list-style-type: none"> • 1933 р. на українських землях знову введено надзвичайний стан. • Зміцнено поліцію та службу безпеки. • 1938 р. встановлено особисту диктатуру короля Кароля II, заборонено всі політичні партії

Українські партії та організації в Румунії

Партія	Рік утворення	Лідери	Програмні засади
Комуністична партія Буковини	1918	С. Канюк В. Гаврилук Ф. Стасюк	<ul style="list-style-type: none"> • Воз'єднання з Радянською Україною. • 1926 р. — входження до складу Комуністичної партії Румунії
Українська національна партія (УНП)	1927	В. Залозецький	<ul style="list-style-type: none"> • «Органічна робота», компроміс із чинним режимом. • Парламентська партія
Товариства «Мазепа», «Залізник»	1930-ті	О. Зибачинський Д. Квітковський	Націоналістичні організації на кшталт ОУН

Українські землі у складі Чехословаччини

Входження Закарпаття до Чехословаччини	<ul style="list-style-type: none"> • Після розвалу Австро-Угорщини президент Чехословаччини пообіцяв українцям Закарпаття автономію, й у листопаді 1918 р. Американська Народна Рада карпатських русинів прийняла рішення про приєднання Закарпаття до Чехословаччини. • 1920 р. Тріанонський договір Антанти з Угорщиною закріпив це рішення; Закарпаття отримало назву «<i>Підкарпатська Русь</i>»
Політичний статус	<ul style="list-style-type: none"> • До 1938 р. була відсутня обіцяна автономія. • Визнано право українців проживати в межах єдиної територіально-адміністративної одиниці — Підкарпатської Русі. • Українцям дозволено обіймати державні посади. • Відсутні суто українські політичні партії
Соціально-економічний розвиток	<ul style="list-style-type: none"> • Промисловий розвиток відсталий, незважаючи на державні капіталовкладення: край перебував на рівні XVIII ст. • Зберігалися високі орендна плата за землю, штрафи й податки. • Аграрне питання частково вирішено шляхом передання селянам окремих земель угорських поміщиків
Національно-культурна політика	<ul style="list-style-type: none"> • Зросла чисельність українських шкіл, гімназій, зокрема початкових шкіл — з 525 у 1914 р. до 851 у 1938 р. • Діяли українські вищі навчальні та науково-дослідні заклади: <ul style="list-style-type: none"> ○ Український вільний університет (1921); ○ Високий педагогічний інститут ім. Драгоманова в Празі (1923–1933); ○ Українська господарська академія в Подєбрадах (1922–1935). • Вільно працювали українські громадські та спортивні організації — «Просвіти», «Пласт» тощо. • Створено українські театральні осередки, хори тощо. • М'яка чехізація: відкриття чеських шкіл паралельно з українськими та угорськими

Українські політичні течії на Закарпатті

Українофільство (народовство)

- Русини — частина єдиного українського народу.
- Возз'єднання українських земель у єдиній незалежній державі

Русофільство

- Русини — частина російського народу.
- Закарпаття має здобути автономію

Русинство

- Русини — окремий слов'янський народ.
- Автономія, у майбутньому — незалежність Закарпаття

Мадярофільство

- Русини — окремий слов'янський народ.
- Закарпаття має приєднатися до Угорщини, з якою її пов'язує багатовікова історія

Комуністичний рух

- Був частиною комуністичного руху Чехословаччини.
- Мета — автономія Закарпаття, у перспективі — приєднання до Радянської України

Карпатська Україна

Передумови проголошення	<ul style="list-style-type: none"> • 30 вересня 1938 р. Німеччина, Італія, Велика Британія і Франція підписали Мюнхенську угоду, за якою Чехословаччина мала передати Німеччині Судетську область. • Чехословацький уряд потребував внутрішньої підтримки національних меншин. • Зросла загроза агресії з боку Угорщини та Румунії
Надання Закарпаттю автономії	<ul style="list-style-type: none"> • 11 жовтня 1938 р. уряд Чехо-Словаччини надав Підкарпатській Русі автономію; уряд очолив А. Волошин. • У листопаді 1938 р. рішенням Віденського арбітражу Німеччина та Італія передали Угорщині частину Закарпаття (Ужгород, Мукачеве, Берегове). Угорську окупацію краю було призупинено на вимогу Гітлера і Муссоліні. Гітлер пообіцяв надати Закарпаттю свою підтримку. • Закарпатській уряд переїхав до Хуста. Почалося формування армії — Карпатської Січі під командуванням Д. Клімпуша, назву Підкарпатська Русь замінили на Карпатську Україну. • У січні – лютому 1939 р. відбулися вибори до сейму; А. Волошин звернувся до Гітлера з проханням узяти Карпатську Україну під свій захист. • 14 березня 1939 р. угорські війська продовжили окупацію Закарпаття
Незалежність Карпатської України	<p>15 березня 1939 р. проголошено незалежність Карпатської України.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Президентом обрано А. Волошина, головою сейму — А. Штефана. • Затверджено державні символи Карпатської України: державний герб — ведмідь на червоному полі, чотири сині та жовті смуги з правого боку, тризуб з хрестом на середньому зубі; гімн — пісня П. Чубинського «Ще не вмерла Україна». • Розгорнулися воєнні дії між 5-тисячною Карпатською Січчю та 40-тисячною угорською армією. • 17 березня 1939 р. територію Закарпаття повністю окуповано угорськими військами. А. Волошин та уряд емігрували, а партизанська боротьба Карпатської Січі тривала до середини квітня
 <p style="text-align: center;">Августин Волошин (1874–1945) — президент Карпатської України</p>	<p>Народився в с. Келечині на Закарпатті в сім'ї греко-католицького священика, пішов стопами батька. Двадцять один рік він очолював Ужгородську вчительську семінарію, був автором 42 підручників і посібників, редагував кілька часописів.</p> <p>Під час подій 1938–1939 років розраховував на підтримку Німеччини, проте німецький диктатор пішов на поступки Сталіну, який не бажав навіть чути про незалежну Карпатську Україну. Після падіння Карпатської України президент і частина уряду емігрували до Праги, де А. Волошин працював в Українському вільному університеті, а згодом був обраний ректором університету. 1 травня 1945 р. він був заарештований радянською контррозвідкою і вивезений до СРСР, де помер в ув'язненні</p>